

PRAMENY K DĚJINÁM
ČESKOSLOVENSKÉ KRIZE
V LETECH 1967-1970

4
2

JITKA VONDROVÁ - JAROMÍR NAVRÁTIL

MEZINÁRODNÍ
SOUVISLOSTI
ČESKOSLOVENSKÉ
KRIZE 1967-1970

Červenec - srpen 1968

NAKLADATELSTVÍ DOPLNĚK BRNO

- 1 K příjezdu dalších členů vedení KSČ do Moskvy a k čs. návrhu závěrečného dokumentu srov. *Československo I*, s. 182–184.
- 2 Předsednictvo ÚV KSČ mělo na programu své schůze 20. srpna materiál o nekomunistických politických stranách, klubech a sociální demokracii. K jeho projednávání však již nedošlo. *SÚA – A ÚV KSČ*, f. 02/1, a.j. 119.
- 3 Na jednání politbyra ÚV KSSS 25. srpna, vedeném A. Kosyginem, byly předloženy tři varianty scénáře normalizace situace v Československu: první navrhovala vytvoření revoluční vlády v čele s prezidentem, druhá vládu v čele s Černíkem, resp. Husákem (pak by Černík stál v čele KSČ) – obě varianty uvažovaly o odstranění Dubčeka z politické scény, podle třetí varianty mělo být zachováno dosavadní politické vedení, které mělo být přinuceno plnit závazky přijaté v Čierné. Srov. PICHJOJA, R.: *Čechoslovákija...*, 1/95, s. 46–47.
- 4 Zřejmě v lednu 1968. Srov. dok. č. 6, pozn. 13.
- 5 Podle zápisů ze schůzí předsednictva ÚV KSČ došlo k nejbližšímu doloženému telefonickému rozhovoru mezi Dubčekem a Brežněvem 16. dubna. S jeho obsahem bylo předsednictvo seznámeno. Srov. dok. č. 36.
- 6 Tj. 4.–5. května 1968. Srov. dok. č. 53.
- 7 Srov. dok. č. 36. Dubčekovi doručený dopis nebyl napsán „vlastnoručně“, nýbrž na stroji a Brežněv ho ani nepodepsal.
- 8 Srov. dok. č. 55, pozn. 36.
- 9 Srov. dok. č. 72.
- 10 Srov. dok. č. 39.
- 11 Ceny některého oděvního, průmyslového a potravinářského zboží se zvýšily 1. srpna 1968.

169

1968, 26. srpen, Moskva. – Protokol z jednání delegací SSSR a ČSSR 23.–26. srpna v Moskvě.¹

23.–26. srpna 1968 se v Moskvě konaly rozhovory delegací Svazu sovětských socialistických republik a Československé socialistické republiky.

Ze strany Svazu sovětských socialistických republik se rozhovorů zúčastnili generální tajemník ÚV KSSS L. Brežněv, předseda prezidia Nejvyššího sovětu SSSR, člen politbyra ÚV KSSS N. Podgornij, předseda Rady ministrů SSSR, člen politbyra ÚV KSSS A. Kosygin, člen politbyra ÚV KSSS, předseda Rady ministrů RSFSR G. Voronov, člen politbyra ÚV KSSS, tajemník ÚV KSSS A. Kirilenko, člen politbyra ÚV KSSS, první náměstek předsedy Rady ministrů SSSR D. Poljanskij, člen politbyra ÚV KSSS, tajemník ÚV KSSS M. Suslov, člen politbyra ÚV KSSS, předseda VCSPS A. Šeljepin, člen politbyra ÚV KSSS, první tajemník ÚV KS Ukrajiny P. Šelest.

Ze strany Československé socialistické republiky – prezident Československé socialistické republiky L. Svoboda, první tajemník ÚV KSČ A. Dubček, předseda Národního shromáždění ČSSR, člen předsednictva ÚV KSČ J. Smrkovský, předseda vlády ČSSR, člen předsednictva ÚV KSČ O. Černík, člen předsednictva ÚV KSČ, první tajemník ÚV KSS V. Biřak, člen předsednictva ÚV KSČ, náměstek předsedy Slovenské národní rady F. Barbírek, člen předsednictva ÚV KSČ J. Piller, člen předsednictva ÚV KSČ E. Rigo, člen předsednictva ÚV KSČ J. Špaček, člen předsednictva ÚV KSČ O. Švestka, předseda Ústřední kontrolní a revizní komise KSČ M. Jakeš, kandidát předsednictva ÚV KSČ, tajemník ÚV KSČ J. Lenárt, kandidát předsednictva ÚV KSČ B. Šimon, místopředseda vlády ČSSR G. Husák, tajemník ÚV KSČ A. Indra, tajemník ÚV KSČ Z. Mlýnář, ministr národní obrany ČSSR generálplukovník M. Dzúr, ministr spravedlnosti ČSSR B. Kučera, velvyslanec ČSSR v SSSR V. Koucký.

1. V průběhu rozhovorů byly projednány otázky spojené s obranou socialistických vymožeností, vybojovaných československým lidem, za situace vzniklé v ČSSR, a také prvořadá opatření, diktovaná touto situací a pobytem vojsk pěti socialistických zemí na území Československa.

V těchto rozhovorech obě strany vycházely ze všeobecně uznávaných norem vztahů mezi bratrskými stranami a zeměmi, principů, obsažených v závěrečných dokumentech setkání v Čierné nad Tisou a porady v Bratislavě. Byla potvrzena věrnost ujednání socialistických zemí k podpoře, upevnění a obraně výdobytků socialismu, nesmiřitelnému boji s kontrarevolučními silami, což je společnou internacionální povinností všech socialistických zemí. Obě strany vyjádřily rozhodné přesvědčení, že v současné situaci je hlavním úkolem dodržení ustanovení a principů zformulovaných na poradě v Bratislavě, jakož i dodržení úmluvy z Čierné nad Tisou a důsledná realizace praktických kroků, vyplývajících z dosažené úmluvy.

2. Předsednictvo ÚV KSČ prohlásilo, že tzv. XIV. sjezd Komunistické strany Československa, svolaný 22. srpna bez souhlasu ÚV KSČ, při porušení stanov KSČ a bez účasti členů předsednictva a tajemníků ÚV, delegátů slovenských komunistů a za neúčasti většiny delegátů stranických organizací Československé lidové armády a mnohých jiných stranických organizací, je neplatný, stejně jako tímto sjezdem přijatá usnesení. Všechna odpovídající opatření v této otázce provede předsednictvo ÚV po svém návratu do Československa.

Delegace prohlásila, že mimořádný XIV. sjezd Komunistické strany Československa bude svolán po normalizaci situace ve straně a v zemi.

3. Delegace KSČ informovala o tom, že v nejbližších 6–10 dnech^a se bude konat společné zasedání pléna ÚV KSČ a Ústřední kontrolní a revizní komise.

Plénum posoudí otázky normalizace situace v zemi, aktuální otázky stranického a státního života, zlepšení práce stranických a státních orgánů, ekonomické problémy a problémy životní úrovně obyvatelstva. Plénum projedná rovněž otázky upevnění všech článků stranického a státního řízení a uvolnění z funkcí těch osob, jejichž činnost neodpovídala potřebám upevnění vedoucí úlohy dělnické třídy a komunistické strany, splnění usnesení lednového a květnového pléna ÚV KSČ (1968), zájmům upevnění pozic socialismu v zemi a dalšího rozvoje vztahů ČSSR s bratrskými zeměmi socialistického společenství.

4. Představitelé KSČ vyjádřili nutnost rychlého provedení řady opatření, směřujících k upevnění vlády pracujících a pozic socialismu.

V souvislosti s tím zvláště zdůraznili význam takových prvořadých opatření, jako je ovládnutí sdělovacích prostředků tak, aby plně sloužily věci socialismu; zastavení činnosti různých skupin a organizací stojících na antisocialistických pozicích; nedovolení činnosti antimarxistické sociálnědemokratické strany. V zájmu splnění těchto cílů budou v nejbližších dnech učiněna příslušná efektivní opatření.

Stranické a státní orgány upraví situaci v tisku, rozhlase a televizi pomocí nových zákonů a opatření. V mimořádné situaci bude k obnovení pořádku na těchto úsecích nutné uskutečnit dočasná mimořádná opatření, aby vláda měla účinné prostředky proti antisocialistickým silám v zemi v případě nutnosti proti nepřátelsky zaměřeným vystoupením jednotlivců nebo kolektivů. Budou provedena nutná kádrová opatření ve vedení tisku, rozhlasu a televize.

Stejně jako při setkání v Čierné nad Tisou i nyní vyjádřili představitelé KSSS plnou solidaritu s těmito opatřeními, o nichž se domnívají, že odpovídají i základním zájmům celého socialistického společenství, jeho bezpečnosti a jednoty.

5. Obě delegace posoudily otázky, spojené s přítomností vojsk pěti socialistických zemí na území ČSSR, a dohodly se na tom, že tato vojska a jiné orgány spojeneckých zemí se nebudou vměšovat do vnitřních záležitostí ČSSR. Jakmile pomine vzniklé ohrožení vymožeností socialismu v Československu a ohrožení bezpečnosti zemí socialistického společenství, bude po etapách proveden odchod spojeneckých vojsk z československého území.

Velením spojeneckých vojsk a velením vojsk ČSLA budou ihned projednány otázky o odchodu a změně dislokace vojenských částí z měst a vesnic, kde jsou orgány státní moci s to zajistit pořádek.

Rozmístění spojeneckých vojsk uskutečnit v kasárnách, cvičných prostorech a jiných vojenských prostorech. Rozmístění provádět na základě vzájemné dohody představitelů spojeneckých armád a československé armády.

Posouzena bude také otázka zajištění bezpečnosti hranic s NSR. Množství vojsk, jejich organizaci a rozmístění provádět ve spolupráci s představiteli československé armády.

Vypracovat dohodu týkající se materiálně-technického, zdravotního a jiného zajištění dočasně dislokovaných sovětských vojsk na území ČSSR a nechat ji schválit vládami ČSSR a SSSR. Všechny sporné otázky budou řešeny na úrovni ministrů národní obrany a zahraničních věcí. Principiálně sporné otázky budou řešeny vládami obou zemí.

O podmínkách pobytu a úplného odsunu spojeneckých vojsk bude uzavřena smlouva mezi spojeneckými státy a Československem.

6. Českoslovenští představitelé informovali o tom, že československým ozbrojeným silám byly dány odpovídající příkazy s cílem zabránit incidentům a konfliktům s vojsky spojeneckých zemí nebo jiné činnosti, která by mohla vyvolat narušení klidu a veřejného pořádku. Vojenskému velení ČSSR byl dán příkaz udržovat spojení s velitelstvím spojeneckých vojsk.

Předsednictvo ÚV KSČ a vláda ČSSR přijmou ihned opatření, která by v tisku, rozhlase a televizi zabránila zveřejnění takových vystoupení, jež by mohla vyvolat konflikty a napětí mezi obyvatelstvem a spojeneckými vojsky na území Československa.

7. Představitelé KSČ prohlásili, že nepřipustí odstranění z funkcí nebo dokonce represivní opatření proti těm činitelům a pracovníkům strany, kteří bojovali za upevnění pozic socialismu v zemi, proti antikomunistickým silám, za přátelství se Sovětským svazem.

8. Bylo dosaženo dohody, že v nejbližší době budou uskutečněna jednání o řadě ekonomických otázek s cílem rozšířit a prohloubit ekonomickou a vědeckotechnickou spolupráci mezi Sovětským svazem a Československou socialistickou republikou, zejména s ohledem na potřeby dalšího rozvoje socialistické ekonomiky Československa a v zájmu splnění plánu růstu národního hospodářství, jak bylo usneseno KSČ.

9. Je plná shoda v tom, že vývoj mezinárodní situace a podvrtná činnost imperialismu, namířená proti míru a bezpečnosti národů, proti socialismu, vyvolávají naléhavou potřebu dalšího upevnění a zvýšení efektivnosti obranného systému Varšavské smlouvy, jakož i jiných vícestranných a dvoustranných orgánů i forem spolupráce socialistických států.

10. Vedoucí představitelé KSSS a KSČ potvrdili odhodlání důsledně dodržovat princip koordinace činnosti v mezinárodních vztazích, směřujících k upevnění jednoty socialistického společenství, obraně míru a mezinárodní bezpečnosti.

Sovětský svaz a Československo stejně jako dosud budou i nadále v evropských otázkách důsledně provádět politiku odpovídající společným zájmům socialistických zemí a zájmům každé z nich, zájmům evropské bezpečnosti, klást rozhodný odpor militaristickým, revanšistickým a neonacistickým silám, usilujícím o revizi výsledků druhé světové války a narušení nedotknutelnosti existujících hranic v Evropě.

Obě strany prohlásily, že budou důsledně plnit všechny povinnosti, vyplývající z více- i dvoustranných dohod, uzavřených mezi socialistickými zeměmi.

V těsné jednotě s ostatními zeměmi socialistického společenství budou i nadále pokračovat v boji proti zákeřným akcím imperialismu, podporovat národněosvobozenecké hnutí, usilovat o uvolnění mezinárodního napětí.

11. V souvislosti s projednáváním tzv. otázky o situaci v Československu v Radě bezpečnosti OSN vedoucí představitelé KSČ a vlády ČSSR prohlásili, že československá strana nežádala o projednání této otázky v Radě bezpečnosti.

Představitelé KSČ informovali, že vládou ČSSR byl dán pokyn československému představiteli v New Yorku kategoricky protestovat proti projednávání otázky o situaci v Českoslo-

vensku v Radě bezpečnosti nebo v jakémkoli jiném orgánu OSN a kategoricky žádat stažení tohoto bodu z programu jednání.

12. Předsednictvo ÚV KSČ a vláda Československa prohlásily, že zhodnotí činnost těch členů vlády, kteří byli za hranicemi ČSSR a vystupovali jménem vlády ČSSR v otázkách týkajících se vnitřní a zahraniční politiky, zejména z hlediska dodržování zásad politiky KSČ a vlády Československé socialistické republiky.^b Z tohoto zhodnocení budou učiněny příslušné závěry. V této souvislosti předsednictvo ÚV KSČ považuje za nutné provést některé další кадровé změny ve stranických a státních orgánech a organizacích v zájmu zajištění pokud možno rychlé konsolidace ve straně a v zemi. Tyto otázky budou všestranně posouzeny po návratu do vlasti. *Bude posouzena rovněž činnost ministerstva vnitra a na základě výsledků budou učiněna opatření k upevnění jeho vedení.*

13. Bylo dosaženo dohody uskutečnit v brzké době výměnu stranických a státních delegací za účelem dalšího hlubšího posouzení a řešení otázek, vznikajících ve vzájemných vztazích, a projednání aktuálních mezinárodních otázek.

14. Delegace se dohodly v zájmu obou stran a přátelství mezi SSSR a ČSSR považovat kontakty mezi vedoucími představiteli KSSS a KSČ v období po 20. srpnu za přísně tajné, zvláště pak obsah právě uskutečněných rozhovorů.

15. Vedoucí představitelé KSSS a KSČ, vlády Sovětského svazu a Československé socialistické republiky vyvinou veškeré úsilí k prohloubení tradičního historického přátelství národů obou zemí, jejich bratrského přátelství na věčné časy.

Se souhlasem obou stran jsou oba podpisované texty v ruském jazyce.²

Za Svaz sovětských socialistických republik: L. Brežněv, A. Kosygin, N. Podgornyj, M. Suslov, A. Kirilenko, D. Poljanskij, P. Šešest, A. Šeljepin, G. Voronov, B. Ponomarjov, K. Kатуšev, A. Grečko

Za Československou socialistickou republiku: [L.] Svoboda, [A.] Dubček, O. Černík, [J.] Smrkovský, G. Husák, V. Biřak, [F.] Barbírek, J. Piller, [A.] Indra, [J.] Špaček, [O.] Švestka, [E.] Rigo, B. Šimon, J. Lenárt, [M.] Jakeš, [Z.] Mlynář, V. Koucký, gen. [M.] Džúr, B. Kučera

VONDROVÁ, J. (vyd.): *Dopisy L. Brežněva A. Dubčekovi. In: Historie a vojenství, roč. XL, č. 1 (1991), s. 158–166.*

a V původním textu: „ve 2–3 dnech.“ Text Protokolu v podobě, s níž byli seznámeni účastníci schůzky „pětky“ v Moskvě 24.–26. srpna 1968, tedy před jeho podpisem čs. a sovětskou stranou, tak jak je zaznamenán v polském zápisu z této schůzky, vykazuje proti konečné verzi nepatrné odlišnosti. Některé pasáže v něm chybějí – ty jsou v této edici tištěny kurzívou a dále nepoznámkovány, některá místa byla pozměněna. ÚSD, Sb. KV ČSFR, Z/P 5, Protokol o setkání stranických a vládních delegací Bulharska, NDR, Polska, Maďarska a SSSR z 24.–26. srpna, pořízený polskou stranou. Srov. též dok. č. 170.

b V konečné formulaci tohoto bodu, podle polského zápisu v pořadí jedenáctého, byla vynechána původně zmíněná jména O. Šika a J. Hájka.

1 Ke vzniku Protokolu srov. vzpomínky dvou ze tří čs. členů dohodovací komise (dalším členem byl G. Husák, za sovětskou stranu Kosygin, Ponomarjov a Suslov). MLYNÁŘ, Z.: *Mráz přichází...*, s. 233 n., ŠIMON, B.: *Takoví jsme byli. In: Srpen 1968. Praha 1990, s. 188 n.* S obsahem Protokolu byli ústně seznámeni členové ÚV KSČ na plenárním zasedání 31. srpna. Spolu s Protokolem bylo přijato komuniké o československo-sovětských jednáních v Moskvě 23.–26.8.1968, vysílané v Čs. rozhlase 27. srpna odpoledne. Text byl později uveřejněn i v *Rudém právu* (10.9.1968).

Protokol byl na čs. straně předán L. Svobodovi. Z jeho pověření byl pořízen překlad do češtiny, zaslaný 3. září A. Dubčekovi.

2 Brežněv se podle polského záznamu vyjádřil, že Protokol podepsalo 21 členů čs. delegace. Podpisů je však pouze 19 – v souladu s preambulí Protokolu.